

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Валери Стоилов Стоянов, д.н., кат. „Психология”, Юридически факултет на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър”,

относно дисертационен труд на тема:

„ЛИДЕРСКИ СТИЛОВЕ И СТРАТЕГИИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА СТРУКТУРНИ ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРОМЕНИ”

за присъждане на ОНС „доктор” по професионално направление 3.2.

Психология (Организационна психология),

на Момчил Емилов Станишев

I. Общо представяне на дисертационния труд, актуалност на темата и резултати от изследването.

Предизвикателствата пред които съвременният бизнес се изправя, като икономическите сътресения, бързо развиващата се икономика и политическата нестабилност, необходимостта от предлагане на иновативни продукти или услуги, непредвидените проблеми, „борбата“ за задържане на талантливите служители, необходимостта от разбиране на постоянните промени и потребностите на клиентите, са проблеми, които заемат съзнанието на корпоративните лидери. Съвременните организации са поставени пред предизвикателството за оцеляване и устойчиво развитие. В такъв смисъл непрекъснатото „настройване“ на организациите към изискванията на средата и организационната промяна е търсенето на път за устойчив успех, а лидерството може да играе ключова роля в постигането и прилагането на тези промени.

В контекст на казаното, темата на дисертационния труд на Момчил Станишев е безспорно актуална и това много добре е изяснено в увода на дисертационния труд.

Целта на дисертационния труд „...е да се определи ролята на интелигентния лидер, който опростява с ефективност, който предвижда бъдещите предизвикателства чрез делегиране на власт и който насърчава визионерския стил на управление изграден на основата на простотата и ангажираността, като ключове за дългосрочен устойчив растеж и организационен успех.“ (с. 5). С други думи, основното предизвикателство, пред което застава докторантът, е да се разкрият най-ефективните лидерски стилове и стратегии при управление на промените в организацията.

В структурно отношение дисертационният труд се състои от увод, четири глави, обобщения и изводи, заключение, литература, приложения и списък на публикации по дисертационния труд, разгърнати на 228 страници (от тях 18 страници приложения). Резултатите от изследването са представени в 53 таблици, 12 фигури и 6 приложения.

Използвани са 190 литературни източници (16 на български език и 174 на английски език).

В *увода* на дисертационния труд е обоснована актуалността на темата, изяснен е предметът на изследването, дефинирана е целта и задачите на изследването.

В първа глава "Лидерство и лидерски стилове", в рамките на три параграфа, са представени основните теории за лидерството в организационна среда и концепции за лидерските стилове. Направен е анализ за същността на лидерството като социално-психично явление и на ръководството като израз на дадената от организацията власт. Сполучливо са показани различията в съдържаните на понятието „лидер“ и „лидерство“ в традицията на нашата социална и организационна психология и употребата му в традицията на организационната психология и теорията на управлението в Северна Америка. В англоезичната литература, що се отнася до формалната организация, под лидер се разбира висш ръководител – топ-мениджър, чиято дейност е стратегически ориентирана и чиито комуникации са насочени в голяма степен навън от компанията, с цел осигуряването на благоприятна среда и бизнес връзки (Burton, Obel, 1995). За тази категория у нас се използва понятието висши ръководители или топ-мениджъри.

Подобна диференциация на понятията е особено ценна, предвид на голямото количество преведени и издадени у нас заглавия на научна и научно-популярна литература в областта на мениджмънта, организационното поведение, организационната психология и социалната психология, в която понятията „лидер“ и „ръководител“ се смесват и влизат в противоречие с традицията за употребата им в българската наука.

Във втора глава „Характеристики и промяна на организационната структура“ са анализирани структурните характеристики, типовете организационна структура, подходите за организационна промяна и използваните лидерски стратегии за организационна промяна. Акцентът е върху четири основни стратегии за организационна промяна - организационно развитие, тотално управление на качеството, намаляване на обема и реинженеринг, като се анализира връзката на всяка една с организационната ефективност. Общото между тези стратегии е, че те се използват от съвременните организации за постигане на конкурентно предимство, както и при промяна на културата, мисията и външните връзки.

Направена е характеристика на отделните етапи на организационната промяна. В отделен параграф е анализирана същността на т. нар. „учеща се организация“. Учещите се организации се стремят да намалят структурните, процесните и междуличностните

бариири пред обмена на информация, идеи и знания сред членовете на организацията. Учещите се организации са ориентирани към резултатите. Те насърчават среда, в която служителите да използват нови подходи и оперативни процеси за постигане на корпоративните цели.

Теоретичната част на дисертационния труд показана сериозната информираност на докторанта и способността му да анализира понятия и модели в предметната област на дисертационното изследване.

В трета глава „Емпирично изследване“ е представена постановката, целта, задачите, хипотезите, методическият инструментариум на изследването и използваната извадка от изследвани лица, на емпирично изследване за взаимовръзките и взаимовлияния между лидерските стилове и стратегиите за управление на структурни организационни промени.

Емпиричното изследване, както е видно от постановката, включва в себе си количествено изследване, проведено с 223 респонденти от две големи организации и качествено изследване с двама „висши мениджъри“.

Основна цел на емпиричното изследване е „...разкриване взаимовръзките и зависимостите между лидерския стил, структурната организационна промяна, организационната иновация и учещата се организация в българска организационна среда.“ (с. 116-117). Моделът на собственото за докторанта емпирично изследване е ориентиран към разкриването на взаимовръзките и механизма на влиянията между лидерския стил, който предполага избор на съответни стратегии за организационна промяна и насърчаване на служителите да използват нови подходи и оперативни процеси за постигане на корпоративните цели, от една страна и влиянието им върху организационната промяна и организационната ефективност, от друга.

На основа на методологичния модел на емпиричното изследване са формулирани шест хипотези, които намирам за състоятелни, съществени и емпирично проверими. Към формулирането на една от тях имам бележки, които ще споделя по-долу.

За целите на психологичното измерване при осъществяване на количественото емпирично изследване, докторантът използва следните методики: Въпросник за измерване на капацитета за промяна на организацията; Въпросник за стратегия за промяна; Въпросник за отношението към промяната; Въпросник за учещата се организация; Въпросник за трансформационното лидерство; Въпросник за организационната иновация; Въпросник за структурните организационни промени; Въпросник за лидерските стилове; Въпросник за организационната диагноза.

За всички въпросници е оценена вътрешната консистентност чрез алфа на Кронбах, а на Въпросника за учещата се организация е проверена и факторната структура. Коефициентите за вътрешната консистентност са напълно удовлетворяващи изискванията.

В четвърта глава „Анализ и интерпретация на резултатите от изследването” са представени подробни анализи, от начало на резултатите от качествено изследване с двамата мениджъри, а след това и на резултатите от количественото емпирично изследване. Прави впечатление прецизността на докторанта по отношение на планирането на качествено изследване. Безспорно триангулацията, или проверката на емпиричната информация чрез минимум три метода е утвърдена практика и подобен подход създава по-голямо доверие по отношение валидността на резултатите. Приемам за напълно адекватно на заложената цел на емпиричното изследване, използването на триангулация чрез интервю, наблюдение и анализ на документи. Докторантът ни е представил и удачна операционализация на лидерските стилове в приложения към дисертационния труд, използвана в рамките на полуструктурираното интервю.

Емпиричната информация от количественото изследване е обработена с подходящи статистически „филтри”- дескриптивна статистика, корелационен анализ, регресионен анализ, дисперсионен анализ, t – критерий на Стюдънт и факторен анализ. За оценка на вътрешната консистентност на използваните скали е приложена алфата на Кронбах. Направени са задълбочени анализи и обобщения съотнесени към заложените хипотези.

Резултатите от изследването показват, че лидерският стил определя успешността на структурните организационни промени. Най-ефективният е трансформационният стил. Лидерският стил влияе върху капацитета за промяна на организацията.

Степента, в която организацията се проявява като „учеща се”, влияе положително върху нейния капацитет за промяна, върху успешността на структурната организационна промяна и върху успешната организационна иновация.

Различните лидерски стилове способстват в различна степен за утвърждаване състоянието и практиката на „учеща се организация”. Трансформационният и транзакционният стил се свързват по-силно с учещата се организация като характеристики, в сравнение с либералния стил на лидерство.

Отделните лидерски стилове се отнасят по различен начин към стратегиите за организационна промяна. Най-силно свързан със стратегиите за промяна е трансформационният стил. Либералният стил на лидерство се свързва най-слабо с цялата съвкупност от стратегии за промяна.

Успешността на организационна промяна, било структурна или иновационна, зависи от използваните стратегии за промяна. Най-силно влияние върху успешността на организационната промяна и организационната иновация имат стратегиите „Стимулиране на инициативността“ и „Създаване на доверие между служителите”.

Трансформационното лидерство е в състояние да предизвика в най-голяма степен позитивен отклик към промяната. Това е разбираемо от гледна точка на спецификите в поведението на трансформационните лидери.

Разкрита е позитивна връзка между предпочитанието към дадена стратегия за промяна и ефективността на промяната. Стратегията за промяна чрез организационната култура е статистически значимо по-ефективна, отколкото оптимизацията на персонала, сливането на длъжности и др.

Като цяло емпиричното изследване е прецизно планирано и проведено, а емпиричната информация качествено обработена и анализирана. Получени са научни и научно-приложни приноси в значима област на психологическото знание. Като основно достойнство на емпиричното изследване приемам използването на качествения подход. Все още малко са изследванията у нас в областта на организационната психология, които се базират на качествена методология.

II. Препоръки и бележки

Към предлаганата дисертационна разработка **имам следните бележки и препоръки:**

1. Смятам, че дисертационният труд, поради наличните научни и научно-приложни приноси, които представям по-долу, може да се публикува. За целта обаче, теоретичната част следва да се компресира, с ясна заявка за това, кои модели и с какво имат непосредствено отношение към темата на научния проект. Научната разработка няма да пострада от намаляването на обема и реструктурирането на теоретичните анализи – напротив.

2. Зачитам правото на докторанта да формулира хипотезите, както смята за най-удачно. На стр. 117 е представена първа хипотеза: „Лидерският стил определя успешността на структурната организационна промяна. Една от основните и главни хипотези на изследването е да докаже, че лидерският стил влияе върху успешността на структурната промяна на организацията и да демонстрира кой е най-подходящият стил за тази ситуация.“ Хипотезата обаче е очакване, предположение, изградено на базата на методологичния модел на емпиричното изследване. Подобна преднамереност („да докаже“) влиза в противоречие с принципа за обективност при научните изследвания. Равно вероятно е и да не се докаже, че лидерският стил влияе върху успешността на организационната промяна.

Препоръчвам на докторанта в бъдещи научни проекти, при формулиране на хипотезите, да отразява очакваната специфичност на взаимовръзките и взаимовлиянията между променливите от модела на изследването.

Направените бележки са с поглед към бъдещата изява на докторанта на научното поприще и цели да направи още по-прецизно представянето на научните му трудове. Настоящият научен проект е цялостно и завършено монографично изследване със значими научни и научно-приложни приноси и заслужава положителна оценка.

III. Научни и научно-приложни приноси

1. Синтезиран и емпирично е проверен концептуален модел за влиянието на лидерските стилове и стратегии върху управлението на структурните организационни промени. Получените резултати имат приложна стойност, както за целите на организационното консултиране, така и да бъдат използвани за създаване на програми за обучения и тренинги по формиране и подобряване на компетенциите на ръководителите от различните йерархични нива в организациите за лидерска изява, по проблемите на мениджмънта на организационни промени и мотивацията на служителите.

2. Очертан е профилът на “учещата се организация”, на базата на който се развива среда за организационна промяна и по-висока ефективност на организацията.

3. Апробирани, с висока психометрична надеждност за български условия, са редица методики: Въпросник за измерване на капацитета за промяна на организацията (Bennebroek Gravenhorst, 2002); Въпросник за стратегия за промяна (Werkman, 2005); Въпросник за учещата се организация (Marsick & Watkins, 2003; Sylvester, 2003; Garcia-Morales, 2007); Въпросник за организационната иновация (Miller & Friesen, 1983).

4. Конструирани и валидизирани, с подходящи психометрични показатели, са въпросник за отношението на служителите към промяната и въпросник за оценка на успешността на организационната промяна.

5. Апробиран за целите на изследването е бизнес моделът 7 S на McKinsey (споделените ценности и организационна култура, стратегия, структура, система за управление на човешките ресурси, мотивация и лична ангажираност на персонала, лидерски стил, умения и компетентности на служителите), с което са установени нуждаещите се от изменение и подобряване аспекти на организацията.

Авторефератът съответства напълно по съдържание на дисертационната разработка. Резултатите от изследването са представени и широко обсъждани на различни научни форуми, както у нас, така и в чужбина и публикувани в различни научни сборници с доклади.

IV. Заключение

Представената дисертация е цялостно и актуално изследване в значима област на психологическото знание. Има характер на монографичен труд. Научните приноси са от теоретичен и приложно-практичен характер. Това ми дава основание да препоръчам на уважаемите членове на научното жури, напълно убедено, да гласуват за присъждането на Момчил Емилов Станишев на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.2. Психология (Организационна психология).

12.10.2018 г.

гр. Варна

Рецензент:

Проф. д.н. Валери Стоянов